

Vadászok és gyűjtögetők: a moszkvai találkozó

Schweitzer, Peter P. – Biesele, Megan – Hitchcock, Robert K.,
eds.: *Hunters and Gatherers in the Modern World.
Conflict, Resistance, and Self-Determination.*
New York – Oxford: Berghahn Books. 2000. 498 p.

Nem csekély (hétéves) késéssel látott napvilágot a 7. CHAGS (*Conference on Hunting and Gathering Societies*) – azaz a vadász és gyűjtögető társadalmakkal foglalkozó – konferenciát összegző tanulmánykötet. Az 1993-as moszkvai találkozó válogatott írásait nem sikerült a következő, Japánban, Oszakában tartott 8. CHAGS konferenciáig (*Foraging and Post-Foraging Societies: History, Politics and the Future*) megjelentetni a kötet amerikai szerkesztőinek. Sőt, az oszakai találkozó előadásainak első kötete (Wenzel – Hovelsrud-Broda – Kishigami, eds. 2000) egyszerre látott napvilágot az előzőével, a két következő kötetet (Keen–Yamada, eds. 2001; Anderson–Ikeya, eds. 2001) pedig nem egészen egy évvel később adták ki. A szerkesztési munka nehézségei mindenképp összefüggnek a konferencia kiemelkedő jelentőségével: a Szovjetunió megszűnte után ez volt az első jelentős találkozó orosz és nyugati etnológusok között, melyet ráadásul az oroszok rendeztek. Bár már az 1990-es alaszakai, fairbanksi 6. CHAGS találkozón szép számmal képviseltették magukat a témával foglalkozó szovjet kutatók (összesen 17-en), előadásaik közül csak egyetlenegy jelenhetett meg az akkori konferenciakötetben. A mostani kiadvány egyik különlegessége abból adódik, hogy a találkozó révén a vadász és gyűjtögető társadalmakat vizsgáló elemzések először fedik le ezek előfordulásának teljes földrajzi területét egyetlen kiadványon belül.

A 7. CHAGS konferencián 25 – döntően oroszországi – jelentkező szándékozott szibériai vadászokkal foglalkozni. Elsősorban anyagi okok miatt csupán 15-en tudtak végül megjelenni, ezek között azonban – az első alkalommal – találunk nyugati kutatókat is. A kötetben kiadott 27 tanulmány közül végül kilencnek a témája a szibériai vadászok helyzete, ebből egy beszámoló született nem orosz szerző tollából. Az összes többi vizsgálat alaszakai, kanadai, ausztráliai, Fülöp-szigeteki, malajziai, ecuadori, paraguayi, ajnu, melanéziai és természetesen afrikai mbuti (pigmeus), illetve szan (busman) társadalmakat ismerteti.

A vadász és gyűjtögető társadalmak *modern* kutatása az 1966-as chicagói konferenciától vette kezdetét. Ennek az anyaga a ma már klasszikusnak számító *Man the Hunter* kötetben (Lee–DeVore 1968) jelent meg. A találkozó hatására 1978-ban indult el azután Párizsban a CHAGS konferenciasorozat, melynek a találkozóit ettől kezdve két-, il-

letve háromévente követik egymást, és amely e kutatási terület első számú vita- és összegző fórumának számít. Ezeken az összejöveteleken valamennyi jelentős kutató ismertetheti az éppen folyó esettanulmányának kutatási eredményeit, valamint a terület elméleti, módszertani kérdései is rendszeresen terítékre kerülnek. A kezdeti találkozókon az afrikai, kalahári szanok (busmanok) központi szerepet játszottak mint prototipikusnak tartott vadász- és gyűjtögető közösség. E kis létszámú, viszonylag elszigetelten élő csoport hosszú távú, intenzív, kvantitatív megfigyeléseket is alkalmazó kutatása számos korábbi feltételezést kérdőjelezett meg a vadász- és gyűjtögető csoportok életmódjával kapcsolatban. Kiderült, hogy a szanok például jóval kevesebb időt fordítanak élelemszerzésre, mint a földművelő és állattartó szomszédai, ennek ellenére egészségi állapotuk semmivel sem marad el azokétól. Éppen ezért, bár ismerik a földművelést, állattartást, ezekkel szemben a vadászatot és gyűjtögetést részesítik előnyben.

A későbbi kutatások igyekeztek megfogalmazni e vizsgált életmód feltételeit, hangsúlyozva, hogy ezek – elsősorban a terület nagyságára és az ott lakók számára vonatkozóan – túl szigorúak ahhoz, hogy a jelenlegi körülmények között a világon néhány tucatnál több helyen lehetőség legyen rá. Világossá vált továbbá, hogy a szanok nem minden tekintetben tekinthetők a vadászó és gyűjtögető életmód modelljének. A kutatók tehát igyekeztek minél több típusú vadász- és gyűjtögető csoportot bevonni a vizsgálatokba és összehasonlításokba, nem utolsósorban az arktikus, szubarktikus vadászokat. E térség jelentős része azonban az Óvilágban, elsősorban Szibériában található. Éppen ezért elemi fontosságúvá vált a nyugati kutatók számára, hogy hozzáférhessenek a szibériai anyaghoz vagy saját terepmunka révén, vagy az ottani kutatók eredményeinek publikálásával. A közös kutatási téma dacára a két találkozás – sem a fairbanksi, sem a moszkvai – nem volt mentes bizonyos megértési nehézségektől. A nyugati és a szovjet, illetve orosz tudományos élet szórványos kommunikációja ellenére ugyanis a két terület eltérő érdeklődés, módszertan és intézményi keret mentén alakult.

A legelső CHAGS konferenciától kezdve a tudományos vita egyik középponti témájává vált a vadász- és gyűjtögető csoportok viszonya a mindenkori társadalmi környezetükkel. Ennek kapcsán a korai – például az 1983-as és 1986-os – eszmecseréken a „vadász, gyűjtögető” terminus jelenkori használhatósága is megkérdőjeleződött (lásd Peterson–Matsuyama 1991), hiszen az összes mai csoport az őt körülvevő társadalom valamilyen részeként működhet csak, melyen belül azután sokszor a perifériális gazdasági helyzete révén határozzák meg (Myers 1988). Szintén a vadászok és gyűjtögetők aktuális problémáinak előtérbe kerülése miatt kezdettől fogva a CHAGS konferenciák hagyományává vált, hogy a vadász- és gyűjtögető csoportok kisebb vagy nagyobb számban képviseltették magukat ezeken.

Ezt a tradíciót folytatva a 7. CHAGS központi témái – konfliktus, ellenállás és önmeghatározás – a következő területekre lebontva jelentek meg: a zsákmányolók és a modern állam viszonya, kozmológia és világkép, ideológia és reprezentáció, valamint az agresszió kérdése. A konferenciakötet ennek megfelelően öt nagyobb témakörre tagolódik: háborúskodás és konfliktuskezelés; ellenállás, identitás és az állam; ökológia, demográfia és piac (mint klasszikus témák); nemek szerepe és reprezentáció; világkép és vallás.

A moszkvai konferencia sajátossága miatt, azaz az orosz és a nyugati kutatók találkozója szükségessé tette egy hosszabb tudománytörténeti fejezet megírását közvetlenül a könyv felépítését, a konferencia létrejöttét és célját ismertető bevető után. Ebben

Peter P. Schweitzer fogódzókat nyújt a nyugati és az orosz megközelítések közötti különbségek jobb megértéséhez. A 20. század előtti időszakban a nyugati szakirodalom tartalmazta a súlyuknak megfelelően a szibériai példákat, hanem számos orosz kutatás is megjelent valamilyen nyugati nyelven, emellett több nyugati kutató dolgozott Szibériában, és jelentős számú tanulmány, könyv foglalkozott összehasonlító vizsgálatokkal. A második világháborúig ily módon a nyugati vadász- és gyűjtőgető társadalmakkal kapcsolatos szakirodalomban a szibériai példák jelenléte vagy hiánya egyéni preferenciát tükröz, a az 1950-es és 1980-as évek között ezeket a hivatkozásokat már hiába keressük a publikációkban. Schweitzer hosszan foglalkozik a lehetséges érvekkel, amelyek miatt a korábbi tudományos kapcsolat a holtpontra jutott. Érinti a szibériai terepmunka nehézségeit, a nyelvismeret kérdését, valamint a hidegháborúra hivatkozó indoklást, ám mindegyik esetében komoly ellenérveket sorol fel. Az egyik meghatározó okot tehát a nyugati etnológiai szemléletben kell keresnünk. Noha Szibéria ilyen jellegű mellőzése a zsákmányolókkal foglalkozó nyugati kutatásban több tényezőre vezethető vissza, Schweitzer a legfontosabb okot a második világháború utáni neoevolucionista nyugati tudományelmélet meghatározó voltában látja. A tanulmány második részében a szerző részben a zsákmányolók szovjet vizsgálatát elemzi, részben a közeljövőbeli lehetséges együttműködések, közeledést taglalja, bár Schweitzer derűlátása e tekintetben a konferencia és a könyv megjelenése közötti időszakban jelentősen mérséklődött (42–43. p.). Igazán jelentős új eredményeket a nyugati kutatók egyre gyakoribb szibériai terepmunkája következményeként remél leginkább, nem utolsósorban az eltérő hosszú és típusú terepmunkák várható eredményeként.

A kötet legterjedelmesebb blokkja a zsákmányolók hadviselését és konfliktuskezelését tárgyalja. A hét tanulmány közül három szibériai esetet vizsgál, három észak-amerikai, egy pedig Fülöp-szigeteket. A három szibériai beszámolóban közös a forrásfelhasználás és a vizsgált időszak, egyaránt történeti, epikus adatokra támaszkodnak, és az ezek alapján rekonstruált korszak a régészeti kultúráktól a 20. század elejéig tart.

Liudmila A. Chindina és Andrei V. Golovnev egyaránt Ob-vidéki, elsősorban obi-ugor és szamojéd társadalmakat vizsgál, az orosz hódítás előtti és utáni háborúskodás megjelenési formáit, körülményeit, gyakoriságát elemezve.

Elena P. Batianova északnyugat-szibériai, főképp paleoázsiai nyelveket beszélő népekkel foglalkozik, és az önkéntes halálra összpontosít. Ő nem pusztán elbeszélésekből és mitológiai anyagból indul ki, hanem arra is kíváncsi, a korábbi gyakorlatból mi maradt fenn máig.

Mindhárom orosz szerző cikke leíró jellegű, az értelmezés legfeljebb történeti eseményekre, etnikai kontaktusra és a kereskedelem megjelenésére hivatkozik.

Leland Donald szintén történeti források alapján írja le az északnyugati partvidék indiánjainak háborús szokásait. Ezeknél a népeknél a hadviselés rendszeres volt, részben terület-, részben fogolyszerző funkcióban. Donald összeveti e csoportok gyakorlatát mind a nem vadász észak-amerikai indiánokéval, mind pedig a vadász-, de nem partvidéki közösségekével, és kevés különbséget talál.

Jean-Guy A. Goulet, Jean L. Briggs és Marcus B. Griffin saját helyszíni kutatásaik megfigyeléseit értelmezik, és mindhárman megpróbálják a leírtakat valamilyen magyarázó modell segítségével értelmezni.

Goulet egy kanadai *dene tha* indián falu életén belül igyekszik az agresszív viselkedési

formák szerepére magyarázatot találni. Itt az egyének életében a mások autonómiájának a tisztelete az egyik legfontosabb kulturális norma. A részeg, agresszív viselkedés, illetve a mágia ad csupán lehetőséget arra, hogy a személyek közötti konfliktusokat, elmentéket valahogyan rendezzék.

Jean L. Briggs kanadai eszkimó példákat mutat be arra, hogyan változik a társadalmi konfliktus aránya a letelepedéssel, a kis közösségek megnövekedésével, és ezeket milyen új módszerekkel igyekeznek megoldani.

Végül Marcus B. Griffin egy egalitárius Fülöp-szigeteki vadászközösséget, az agtákat vizsgálja saját megfigyelései alapján egy csaknem 80 éves időszakon belül. Az agták alapvetően konfliktuskerülők, ennek ellenére a legtöbb halál szinte náluk figyelhető meg. Griffin elveti az ökológiai magyarázatok hatékonyságát ebben az esetben, ugyanis jó érvek szólnal mellett, hogy a mai helyzet viszonylag új jelenség, és elsősorban az interetnikus kapcsolatok sűrűsödésével és alkoholfogyasztással hozható kapcsolatba.

A következő nagyobb szakasz az állam és a zsákmányoló közösségek kapcsolatrendszerével, e csoportok önrendelkezési lehetőségeivel foglalkozik. Az öt cikk közül kettő foglalkozik Szibériával, ebből egy orosz szerző műve. Olga Murashko kamcsatkai csoportok területhasználati jogaival foglalkozik évek óta. A kötetben megjelent írása az északi népek jogi lehetőségeit vizsgálja a saját környezetük birtoklására, és a nemzetközi egyezmények ezzel kapcsolatos alkalmazhatóságát elemzi Szibéria északi népei esetében.

David G. Anderson a kötet egyik legjobb tanulmányában egy Tajmir-félszigeti dolgán és tunguz (evenki) állami gazdasággal foglalkozik. A brigád réntartással foglalkozott, és etnikai összetételében meglehetősen vegyes volt. Sőt nemcsak vegyes, hanem bizonyos időszakokban, megfelelő alkalmakkor többé vagy kevésbé „tunguzként” viselkedett. Az egyes emberek egy többpólusú rendszerben mozogtak folyamatosan, mind a nyelv, mind az etnikai identitás, mind a megélhetés módja szempontjából, és ebben a rendszerben nem léteztek „tiszta” esetek. Az igazi összefoglaló, összefogó kategória a tundrai életmód, a tundra „ismerete” volt, melyben megint csak különböző fokon, de bárki részt vehetett, etnikai, nyelvi hovatartozásától vagy foglalkozásától függetlenül. Ezen belül tehát a vadász vagy épp a réntartó megélhetési mód esetlegesnek számított.

David S. Trigger észak-ausztráliai őslakosok viszonyát taglalja a bányavállalkozások kapcsán, mely része a fehérekkel való évszázados kapcsolatrendszernek. A területükön való bányászatot bizonyos őslakoscsoportok – illetve bizonyos egyének a csoporton belül tolerálják, sőt –sok szempontból hasznosnak ítélik meg, mások megpróbálják megakadályozni. E véleményformálás alakulását Trigger szerint csak az őslakosközösségek belső dinamikájának ismeretében lehet igazán megérteni.

Takashi Irimoto az Észak-Japánban őslakos ajnuk revitalizációs mozgalmát vizsgálja az állammal való kapcsolatuk változása függvényében, és állítja párhuzamba más őslakoscsoportok hasonló identitáskeresésével és -hangsúlyozásával. Paradox módon az újfajta, pozitív etnikai identitás vállalása és a kulturális újjászületés a korábbi etnikai határokat gyengíti, és a korábban egymástól távolabb álló közösségek közötti különbségeket csökkenti egy közös „nyelv” kialakításával. Irimoto kevés új információt tartalmazó írása kizárólag a különböző ajnu szervezetek történetére támaszkodik.

Laura Rival egy kis ecuadori vadász és gyűjtögető indián csoport, a vaoranik jelenlegi helyzetét, a területükön dolgozó olajfúró céghez való viszonyát elemzi, ám mindezt az indiánok sajátos világnépből, értelmezéséből kiindulva.

A harmadik blokk írásai a modern irányzat klasszikus területével foglalkoznak, az ökológiai viszonyokat, a demográfiai kérdéseket és a piac szerepét tárgyalják. Mitsuo Ichikawa, a mbuti- (pigmeus-) specialista e kis zaire-i vadászcsoporthoz tartozó autonómiai lehetőségeit firtatja. Bár az utóbbi negyven évben a mbutik a közvetett és közvetlen állami hatások miatt egyre inkább letelepült életmódot folytatnak, és a világpiacba bekapcsolódtak, a barterkereskedelem előnyben részesítése következtében távol tudnak maradni ennek közvetlen hatásaitól egy gazdaságilag sérülékeny és instabil országban.

Volker von Bremen szerint a zsákmányolók kulturális rugalmas alkalmazkodóképessége számos esetben nyújt segítséget a gyarmatosítás, illetve a globalizáció és világgazdaság megjelenésével kialakuló helyzetekre is. A kötet másik legalaposabb tanulmánya a paraguayi, chacobeli indián vadászcsoporthoz tartozó ajorodék vallási rendszerének alapos ismeretéből vezeti le a fejlesztési projektekre adott választ, melyet a külvilág ilyen jellegű ismeretek hiányában nem ért.

A régész Matthew Spriggs a melanéziai esőerdők korai történetét vizsgálja i. e. 33 000-tól i. e. 3500-ig abból a szempontból, hogy hol húzható meg a határ a zsákmányoló és a földművelő létfenntartási mód között. A szerző elveti azt a nézetet, hogy a délkelet-ázsiai és óceániai esőerdők a dél-amerikaiakkal együtt alkalmatlanok voltak vadász- és gyűjtögető csoportok eltartására. A térségben i. e. 20 000 és i. e. 10 000 között több kulturális változás figyelhető meg a felhasznált alapanyagokban és a csere megjelenésében. Mindez azonban nem vezetett a földművelésre való átálláshoz. A valódi földművelés i. e. 3500-tól igazolható a Lapita kultúrához tartozó új bevándorlók megérkezése következtében.

A kötet két szerkesztője, Megan Biesele és Robert K. Hitchcock egy namíbiai szan (busman) csoport 1986-ban létrehozott szövetkezetét követi nyomon, mely komoly sikereket ért el a földtulajdonnal, a politikai, gazdasági és kulturális jogokkal kapcsolatos önrendelkezési törekvésekben. A szerzőpáros igyekszik megvilágítani a hatékony önszerveződés körülményeit és feltételeit.

Dmitrii D. Bogoiavlenski demográfus Oroszország északi népeinek lélekszámát elemzi a 20. század folyamán. Részletesen foglalkozik fogalmi kérdésekkel, a felmérések problémáival, végül az egyes csoportok lélekszámának változására ható tényezőkkel, melyek közül az utóbbi évtizedig rendkívül magas halálozási arány és a szintén nem csekély mértékű asszimiláció a legfontosabb. A cikk jó bevezető a kérdéskörbe, ám azóta számos jóval részletesebb munka jelent meg ugyanerről (lásd Shoji–Janhunen 1997).

A kötet negyedik tömbjét a szerkesztők a nemi szerepekkel foglalkozó írásoknak szentelték. Robert Tonkinson az ausztrál Nyugati-sivatag őslakói körében követi végig a gyarmatosítókkal való kapcsolatba lépést megelőző időszakról máig a nők státuszának változását, változásait. Jellemző, hogy az európai telepesek megjelenése óta a nők önállósága, felelőssége és társadalmi szerepe folyamatosan nőtt, nem utolsósorban a személyre szóló pénzsegélyek, nyugdíjak miatt. Ennek következtében az őslakos nők függetlenedni tudtak a rokonok diktálta és ellenőrizte házassági körtől és elvárásoktól.

Thomas Widlok egy szan (busman) csoport névadási szokásait hozza összefüggésbe a környezetükkel való viszony és az önrendelkezési törekvések szempontjából. E csoportban a külső névadási tendenciákhoz való alkalmazkodás igen hatékony eszközzé tudott válni a külső kapcsolatok manipulálásában, az izoláció és ezzel együtt a marginalizáció csökkentésében.

Barry S. Hewlett közép-afrikai baka pigmeusok számára kidolgozott segélyprogramokat elemez egy eddig kevésbé preferált szemszögből: a projekteket kidolgozó kormányzati, önkéntes és misszionárius szervezetek nézőpontjából.

Elena G. Fedorova rövid cikkében a manysi (vogul) nők társadalmi státusát elemzi mind a történeti források, mind pedig saját gyűjtései tükrében. A szerző megkérdőjelezi a korábban elterjedt nézetet, mely szerint a manysi nők összességében alárendelt szerepet játszottak, kitér a létfenntartásban betöltött, rugalmas funkciójukra, valamint a szertartásokon való részvételükre.

Maria V. Staniukovich, a Fülöp-szigeteki ifugaók szakértője egy jellegzetesen női epikus hagyományt vizsgál meg, mely éles ellentétben áll a férfiak által énekelt hőségeekkel. A női szövegtípusból, mely a 19. században alakult ki – tehát az 1970-es évekig még élő fejedelmek virágkorában –, hiányzik az ellenség, az epikus tér a háztartás női területét terjeszti ki. A férfiénekekkel szemben, ahol elvileg mindenki ellenség lehet, és ahol a mágia és harci ügyesség számít csupán, a női epikában mindkét fél (család) pozitív szereplő.

A kötet utolsó részében négy szerző tárgyalja a zsákmányolók világképét és vallási rendszerüket. Thomas A. Dowson régész a dél-afrikai szanokkal (busmanokkal) összefüggésbe hozott sziklafestmények újfajta értelmezésével kísérletezik. A festmények szerint nem egyszerűen a szan sámánok élményeit rögzítik, hanem ennél többről szólnak: történeti események ábrázolásai és ily módon forrásai. A rajzok a társadalmi kapcsolatok reprodukciójának és változásainak aktív tárgyi elemei, a sámánideológiák közvetítői. A szan sámánok régóta fontos szerepet játszanak a bantu földművesekkel való viszony alakításában, korábban elsősorban esővarázslásokat végeztek ez utóbbiak számára, amiért fizetséget kaptak tőlük. Ezzel új státust nyertek a saját csoportjukon belül, mely annál fontosabbá vált, minél inkább csökkent a szan zsákmányolók megélhetését biztosító vadállomány. A sámánok között ezzel egyidejűleg kiéleződött a vetélkedés, melyben a művészet a földművesekkel való aktív kapcsolatteremtő eszközzé vált.

Cornelia M. I. van der Sluys a malajziai dzsahai zsákmányolók központi kulturális értékeit foglalja össze. Az 1980-as évek vitájában az egyik nézet szerint a zsákmányoló életforma ökológiai alkalmazkodás eredménye, a másik fél szemében viszont politikai, gazdasági nyomásra alakult ki, a szerző amellet érvel, hogy a délkelet-ázsiai területen bizonyos csoportok egy legalább tízezer éves életforma folytatói, és nem tekinthetjük őket „primitivizálódott” földműveseknek. Életmódjukat elsősorban a nem reciprok szétosztás elve, a konfliktuskerülés és a csoport tagjai között működő érzelmi kapcsolatok, illetve az ezekből levezethető rugalmas alkalmazkodás tartja fenn mind a korábbi körülmények, mind a mai állapotok közepette.

Evgeniia A. Alekseenko alig néhány oldalas vázlatát a jenyiszeji ketek időszakos életének, a halottakhoz való viszonyának és a medvekultusznak az összefüggését tárgyalja, míg Alexandra A. Kim a szölkup lélekelnevezéseket – összesen hetet – ismerteti, arra a következtetésre jutva, hogy ezek eredetileg konkrét testrészekre, természeti elemekre utaltak egy kivételével, mely grammatikailag is absztrakt fogalomként működött. Ebből alakult azután ki az általános 'lélek' fogalom a szölkup kultúrában.

A tartalmi újdonságok mellett a kötet tanulságos az orosz és a nyugati témaválasztás, a módszertan és a forráskezelés tekintetében egyaránt. Az orosz etnológusok szinte valamennyien egy általános szintű történeti rekonstrukcióra törekcsenek, míg a nyugati

ti kutatók számára ez is a jelenkutatás szempontjából, a jól megfogalmazott kérdések kapcsán érdekes. Bár az orosz etnológusok is komoly (gyakran több évtizedes) tereptapasztalattal rendelkeznek, témaválasztásaikban kevésbé problémaérzékenyek. Az egyetlen igazi kivétel ez alól Maria V. Staniukovich, aki viszont nyugati iskolázottságú.

A tanulmánygyűjtemény használatát rövid szakmai életrajzok, részletes mutató és a szibériai népnevek írását bemutató lista könnyíti meg.

IRODALOM

ANDERSON, DAVID G. – IKEYA, KAZUNOBU, EDS.

2001 Parks, Property, and Power: Managing Hunting Practice and Identity within State Policy Regimes. Osaka: National Museum of Ethnology. /Senri Ethnological Studies, 59./

KEEN, IAN – YAMADA, TAKAKO, EDS.

2001 Identity and Gender in Hunting and Gathering Societies. Osaka: National Museum of Ethnology. /Senri Ethnological Studies, 56./

LEE, RICHARD B. – DEVORE, I., EDS.

1968 Man the Hunter. Chicago: Aldine.

MYERS, F.

1988 Critical Trends in the Study of Hunter-Gatherers. *Annual Review of Anthropology* 17:261–282.

PETERSON NICOLAS – MATSUYAMA, TOSHIO, EDS.

1991 Cash, Commoditisation and Changing Foragers. Osaka: National Museum of Ethnology. /Senri Ethnological Studies, 30./

SHOJI, HIROSHI – JANHUNEN, JUHA, EDS.

1997 Northern Minority Languages. Problems of Survival. Osaka: National Museum of Ethnology. /Senri Ethnological Studies, 44./

WENZEL, GEORGE W. – HOVELSRUD-BRODA, GRETE – KISHIGAMI, NOBUHIRO, EDS.

2000 The Social Economy of Sharing: Resource Allocation and Modern Hunter-Gatherers. Osaka: National Museum of Ethnology. /Senri Ethnological Studies, 53./